

УДК 378.015.31.78

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2023-4-15>

Олена ЯРМОЛЮК

аспірант III курсу кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, вул. Пирогова, 9, м. Київ, Україна, 01601; викладач циклової комісії методики музичної освіти та вокально-хорової підготовки, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, просп. Волі, 36, м. Луцьк, Україна, 43000

ORCID: 0000-0001-7238-0522

Бібліографічний опис статті: Ярмолук, О. (2023). Особливості розвитку фахових компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва в контексті сучасної диригентсько-хорової підготовки. *Fine Art and Culture Studies*, 4, 113–118, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2023-4-15>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розглянуто основні фахові компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва (здобувача передвищої та вищої освіти), які формуються в контексті диригентсько-хорової підготовки та є актуальними в умовах сьогодення. Здійснено аналіз останніх публікацій та досліджень з обраної тематики.

Метою статті є висвітлення актуальності впровадження основних засад менеджменту в диригентсько-хорову підготовку майбутнього вчителя музичного мистецтва закладу загальної середньої освіти.

Методологія статті базується на науковому дослідженні та аналізі літературних джерел, використанні аналітичного методу для огляду останніх досліджень та публікацій у структурі диригентсько-хорової освіти та виконавства.

Розглянуто основні складові успішної диригентської діяльності, серед яких диригентсько-мануальна техніка, вокально-виконавська та інструментальна майстерність, здатність до інтерпретації музичного матеріалу, особистісні якості керівника (емпатія, здатність до комунікації, психологічна стабільність, стресостійкість, авторитаризм, визначені громадянська та суспільні позиції).

Аргументовано доцільність впровадження базових функцій менеджменту в диригентсько-хорову підготовку здобувачів освіти, серед яких: забезпечення матеріально-технічних умов, організація соціокультурної діяльності та фінансової підтримки, створення психологічно-емоційного клімату, популяризація та просування хору в мережі Інтернет. Обґрунтовано важливість симбіозу цих функцій в єдине ціле та поєднання їх із суміжними дисциплінами, що не мають зв'язку з музичним мистецтвом.

У висновках зазначено позитивне значення практичного застосування цих якостей на формування майбутніх фахівців, зокрема тих, що працюватимуть з мистецькими колективами в закладах дошкільної, загальної середньої чи вищої освіти.

Ключові слова: фахові компетентності, диригентська підготовка, вокально-хоровий колектив, хормейстер, хоровий менеджмент.

Olena YARMOLYUK

PhD student of the Department of Theory and Methods of Music Education, Choral Singing and Conducting, Faculty of Arts named after Anatolii Avdiievskiy, Mykhailo Drahomanov National University of Ukraine, 9 Pirogova street, Kyiv, Ukraine, 01601; lecturer of the Cycle Commission Methodology of Music Education and Vocal and Choral Training, Communal Institution of Higher Education "Lutsk Pedagogical College" of the Volyn Regional Council, 36 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43010

ORCID: 0000-0001-7238-0522

To cite this article: Yarmolyuk, O. (2023). Osoblyvosti rozvytku fakhovykh kompetentnos-tei maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva v konteksti suchasnoi dyryhentsko-khorovoi pid-hotovky [Features of the development of professional competencies of a future music teacher in the context of modern conducting and choral training]. *Fine Art and Culture Studies*, 4, 113–118, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2023-4-15>

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCIES OF A FUTURE MUSIC TEACHER IN THE CONTEXT OF MODERN CONDUCTING AND CHORAL TRAINING

The article deals with the main professional competencies of a future music teacher (applicant for higher education), which are formed in the context of conductor and choral training and are relevant in today's conditions. The author analyzes the latest publications and research on the chosen topic.

The purpose of the article is to highlight the relevance of introducing the basic principles of management into the conducting and choral training of a future music teacher of a general secondary education institution.

The methodology of the article is based on scientific research and analysis of literary sources, using the analytical method to review the latest research and publications in the structure of conducting and choral education and performance.

The main components of successful conducting activity are considered, including conducting and manual technique, vocal and instrumental skills, the ability to interpret musical material, personal qualities of the leader (empathy, ability to communicate, psychological stability, stress resistance, authoritarianism, certain civic and social positions).

The expediency of introducing basic management functions into the conducting and choral training of students is argued, including: providing material and technical conditions, organizing socio-cultural activities and financial support, creating a psychological and emotional climate, popularizing and promoting the choir on the Internet. The importance of symbiosis of these functions into a single whole and their combination with related disciplines that have no connection with the musical arts is substantiated.

The conclusions emphasize the positive value of the practical application of these qualities in the formation of future specialists, in particular those who will work with artistic groups in preschool, general secondary or higher education institutions.

Key words: professional competencies, conductor training, vocal and choral group, choirmaster, choral management.

Актуальність проблеми. Сучасна система мистецької освіти України потребує модернізації через низку об'єктивних зовнішніх та внутрішніх факторів навколишнього впливу, серед яких: наслідки пандемії коронавірусної хвороби, світова економічна криза, геополітичні військові конфлікти та майбутня євроатлантична інтеграція, що є однією з гарантій подальшої безпеки нашої держави в умовах російської військової агресії.

Національне хорове мистецтво, його багаторічні традиції, високий рівень виконавства та досвід найвидатніших представників безумовно є гарним підґрунтям для формування основних положень профільної освіти, проте в сучасних умовах цього, на жаль, недостатньо для підготовки майбутніх кваліфікованих кадрів. Орієнтація на сучасні потреби ринку праці, конкурентоспроможність випускників у їхній практичній діяльності, відповідність вимогам потенційних роботодавців та прорахунок актуальним запитам стейкхолдерів – це далеко не весь перелік завдань, що ставить собі за мету кожен заклад фахової передвищої та вищої освіти.

Оскільки кваліфікація майбутніх випускників спеціальності 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво) передбачає їхню диригентсько-хорову практику з дошкільними, шкільними, навчальними/студентськими, церковними, аматорськими чи професійними

вокально-хоровими колективами є потреба у визначені актуальних фахових компетентностей, якими повинен оволодіти кожен здобувач освіти під час свого навчання задля здійснення успішної професійної діяльності.

Це є важливим сьогодні зокрема й тому, що сучасний хоровий колектив (професійний, аматорський чи навчальний) є однією із складових загального мистецького проекту, що репрезентує українську культуру на різних рівнях, знайомить її зі світовим слухачем та є одним із методів боротьби з пропагандою та неправдивою інформацією в медійному чи інформаційному просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Становлення диригентсько-хорової освіти та перспектива її розвитку стали предметом дослідження для багатьох видатних науковців, педагогів, музикознавців, діячів культури та практикуючих хормейстерів (регентів).

Основні етапи еволюції диригентсько-хорового мистецтва в Україні у своїх наукових працях досліджували М. Бурбан, Г. Карась, А. Мартинюк, Л. Ярошевська, В. Рожок, Б. Кудрик, А. Лашенко, І. Ярошенко; проблеми підготовки майбутніх фахівців до управління хоровими колективами розглядаються у працях В. Андрющенка, О. Бенч-Шокало, І. Гулеско, М. Загайкевича, П. Ковалик, А. Козир, Ю. Пучко-Колесник, О. Щолокової; становлення диригентсько-

хорової техніки, багатофункціональність професії диригента – Є. Єгорова, Н. Селезньової, Т. Смирнової, М. Колесси, К. Пігрова, А. Мархалевського, Д. Завадинського, І. Розумного, А. Болгарського, Д. Бондаренко, А. Мірошникова, Н. Кушлик, А. Растригіна, М. Камінської, Л. Лялюк, І. Цюряк, С. Світайло, Л. Остапенко, Л. Ярошевська, Н. Тарарак, Л. Шумська, Л. Костенко, Л. Бірюкова, О. Кузнецова, Г. Сікора.

Важливе значення вокально-інструментальної підготовки хормейстера розглядають Л. Орехова, І. Каленик, В. Федоришин, О. Кузнецова, В. Шип; фахову ерудованість, творче мислення та здатність до інтерпретації – Є. Білявський, І. Гулеско, Д. Загрецький, О. Козіна, Л. Сбітнева; аналіз диригентської роботи та управління самодіяльними хоровими колективами – С. Горбенко, П. Ковалик, А. Козир, А. Мархалевський; питання хорознавства – О. Коломоєць, Є. Єгоров, К. Пігров, Т. Смирнова, В. Доронюк, М. Ковбасюк, К. Кушнір.

Мета дослідження полягає у визначенні основних фахових компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва в контексті диригентсько-хорової підготовки, що є актуальними в умовах сьогодення та відповідають сучасним вимогам до здійснення подальшої професійної діяльності здобувачами передвищої та вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фахова підготовка здобувачів освіти передбачає формування наступних компетенцій: інформаційна компетентність (володіння інформаційними технологіями, вміння опрацьовувати різні види інформації); комунікативна (вміння спілкуватися з різними людьми, бути зрозумілим); автономізаційна (здатність до саморозвитку, творчості, самовизначення, самоосвіти, конкурентоспроможності); соціальна (вміння жити та працювати з оточуючими); продуктивна (вміння працювати, ухвалювати рішення та відповідати за них); моральна (готовність, спроможність та потреба жити за традиційними моральними нормами); психологічна (здатність використовувати знання, уміння, навички з психології в організації взаємодії та співпраці в освітній діяльності); науково-предметна (знання, уміння та навички зі спеціальності); особистісні якості вчителя (гуманність, доброзичливість, чуйність, урівноваженість, толерантність) (Ярошевська, 2020, с. 71–72).

Здійснення будь-якої адміністративної діяльності, яка передбачає співпрацю з людьми та їх ресурсами, залежить від наявності відповідних кваліфікованих кадрів. В галузях культури, мистецтва та освіти, до яких належить хоровий спів та виконавство, на жаль, не має достатньої кількості спеціалізованого персоналу, який займався б виключно питаннями менеджменту. Зазвичай цю функцію покладають на художніх керівників, директорів структурних підрозділів, а в нашому випадку – на диригента (хормейстера, регента, вчителя музичного мистецтва у закладах загальної середньої освіти, керівників музичних у закладах дошкільної освіти, викладачів хорового диригування у вищих навчальних закладах різного рівня акредитації, тощо).

Зважаючи на те, що керівництво хоровим колективом – структурний та багатокомпонентний процес, який складається з виховної, художньо-виконавської, організаційної, адміністративної та управлінської функцій, забезпечує подальший розвиток хору та його учасників, їх творчу реалізацію, культурно-просвітницьку діяльність можемо дійти висновку, що особа диригента повинна володіти відповідним спектром якостей, вмінь та навичок, які необхідні для здійснення успішної менеджерської діяльності.

Диригування як процес керування колективом виконавців передбачає високий ступінь організаторських здібностей диригента. Важливою умовою його професійної діяльності є оволодіння технологією керування та її психологічними механізмами. Організаторські здібності диригента проявляються в умінні економно і ефективно використовувати репетиційний час. В цей період найбільш повно виявляються такі якості диригента як спостережливість, гнучкість інтелекту, ініціативність, творча уява, вимогливість в поєднанні з тактовністю, знання індивідуальних психологічних особливостей людей і таке інше. Організаційна робота в різноманітті своїх форм, передуючи концертному виступу, має своєю основною метою створення у виконавців піднесеного творчого настрою, високохудожнє виконання музичних творів (Мартинюк, 2023, с. 14–15).

Лідерські якості майбутнього вчителя музичного мистецтва розуміємо як особистісне інтегральне утворення, спрямоване на успішну

взаємодію з учасниками хорових колективів, що визначається сукупністю складників: відповідальність, потреба до дії, впевненість у собі, рішучість та наполегливість, креативність, емоційний інтелект та здатність до само-рефлексії. Успішність формування лідерських якостей майбутніх учителів музичного мистецтва визначається сформованістю професійних знань, умінь, навичок, спрямованих на успішну взаємодію з учасниками хорових колективів, що визначається вибором особистістю продуктивних дій для успішного вирішення поставлених цілей і завдань у контексті диригентсько-хорової підготовки (Гетманець, 2021; Линенко, 2021, с. 24–25).

Сучасний конкурентоспроможний хормейстер, диригент, художній керівник та лідер мистецького виконавського колективу повинен розумітися не лише в стилях виконавської майстерності та особливостях практичної роботи з вокально-хоровим колективом, а й володіти режисерськими навичками, тобто мислити сценою чи іншим публічним простором, синтезувати у власній творчості риси емоційної, раціональної, герменевтичної, театральної, медійної складових (Бондар, 2019, с. 306).

Диригентсько-хорова підготовка здобувачів освіти належить до переліку обов'язкових освітніх компонентів, що формують спеціальні компетентності та включає в себе вивчення таких навчальних дисциплін як хорове диригування, постановку голосу, хоровий клас, практичну роботу з хором та хорознавство. Вони забезпечують формування необхідних музично-теоретичних, інструментально-виконавських, практичних знань, вмінь та навичок для здійснення подальшої професійної діяльності. Проте варто зазначити, що процес диригування – це симбіоз музичної, інтерпретаційної, психолого-емоційної та управлінської діяльності, тому спектр компетенцій фахової підготовки потребує коригування, оскільки наявні більшою мірою зорієнтовані на мануально-технічну та виконавську складові.

Формування кількісного та якісного співацького складу, вибір музичного репертуару зважаючи на стильову та жанрову приналежність колективу, професійна диригентсько-хорова компетентність, забезпечення матеріально-технічних умов для проведення репетицій та концертних виступів, конкурсно-фести-

вальна діяльність, підтримка сприятливого психологічного та емоційного клімату в колективі – орієнтовний перелік обов'язків, які належать хоровому диригенту.

Головна відмінність хорового менеджменту від інших його різновидів полягає в тому, що в даному випадку керівництво здійснюється над творчо обдарованими особистостями. Тобто, здійснення адміністративних керівних функцій повинно, з одного боку, бути максимально лояльним (прояв поваги до «живого інструменту»), а з іншого боку вимагає точного виконання поставлених завдань. В такому випадку, суттєво важливими є особисті якості керівника хорового колективу (емпатія, людяність, вольова стійкість, комунікабельність, ерудованість, вимогливість, толерантність, рішучість, переконливість, вміння приймати рішення та нести відповідальність за їх наслідки). Від цього залежить психологічний клімат всередині колективу і як наслідок – досягнення цілісного, колективного, художнього результату.

Ключовим є те, що диригент (хормейстер, регент чи художній керівник) здійснює управління на неформальних засадах, тобто на базі власного професійного авторитету, на відміну від інших менеджерів, що виконують подібні функції згідно формального трудового законодавства та чітко визначених посадових обов'язків. Таким чином ми можемо стверджувати, що управління хоровим колективом має як спільні, так і відмінні ознаки менеджменту (в загальному його розумінні, як науки про управління).

Враховуючи всю попередню інформацію під загальним поняттям хорового менеджменту будемо розуміти:

- формування складу учасників (співаки, концертмейстер, хормейстер, концертний директор, художній керівник, диригент);
- вибір належного музичного репертуару, жанрово-стильового напрямку розвитку, манери виконання відповідно до наявних людських ресурсів;
- контроль за якістю художнього виконання;
- забезпечення відповідних матеріально-технічних умов (репетиційна база, наявність музичного інструменту, нотного матеріалу, концертного вбрання, транспорт та інше);

- організація соціально-культурного аспекту діяльності (концерти, гастролі, конкурси та фестивалі);

- створення та підтримка сприятливого морально-психологічного клімату в колективі;

- популяризація, реклама, налагодження зв'язків з громадськістю (робота над створенням власного бренду, просування у соціальних мережах та цифрових платформах, співпраця з вітчизняними та іноземними партнерами);

- пошук фінансової підтримки хорової діяльності (спонсори, меценати, патронаж) (Ярмолюк, 2023; Шкоба, 2023; Степанюк, 2023).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Сучасний хоровий колектив сьогодні виступає як один структурний підрозділ, створений задля чіткої мети – репрезентації українського та світового вокально-хорового мистецтва. Проте шлях від вивчення музичного матеріалу до репрезентації включає в себе безліч етапів, серед яких менеджментська діяль-

ність є провідною. Отож сьогодні він потребує компетентного художнього керівника, хормейстера чи диригента незалежно від того, чи це навчальний, студентський, аматорський чи професійний колектив.

Диригентсько-хорова діяльність є поліфункційною, оскільки поєднує в собі різноманітні функції та завдання, серед яких музично-технічна, виконавська, інтерпретаційна, навчально-виховна, прогностична та менеджерська, які в своїй сукупності зорієнтовані на формування психологічно здорового колективу, що виконує та створює якісний музичний продукт і презентує його різними способами в Україні та за її межами.

Фахова підготовка майбутнього диригента у закладах передвищої та вищої освіти потребує удосконалення та певної видозміни, що будуть актуальними в умовах сьогодення, зокрема формування та розвиток організаційних якостей під час занять з дисциплін професійного циклу або ж виокремлення хорового менеджменту в окрему навчальну дисципліну.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондар Є. М. Художньо-стильовий синтез як феномен сучасної хорової творчості. Одеса : Астро-спринт, 2019. 388 с.
2. Гетманець Н. Ю., Линенко А. Ф. Формування лідерських якостей у майбутніх учителів майбутнього мистецтва в диригентсько-хоровому аспекті на прикладі одеської хорової школи. *Інноваційна педагогіка : науковий журнал*. Випуск 37. Одеса, 2021. С. 23–27.
3. Мартинюк А. К. Диригентсько-хорова виконавська майстерність майбутнього вчителя музичного мистецтва : навчальний посібник. Переяслав (Київ обл.) : Домбровська Я.М., 2023. 232 с.
4. Олексюк О. М. Музична педагогіка : навчальний посібник. Київ : КНУКІМ, 2006. 188 с.
5. Смирнова Т. А. Хорознавство (історія, теорія, методика): навчальний посібник. Харків : ННПУ, «Федорко», 2018. 212 с.
6. Ярмолюк О. В., Шкоба В. А., Степанюк А. В. Хоровий менеджмент як складова підготовки здобувачів фахової вищої освіти до професійної діяльності. *Академічні студії*. Серія: Педагогіка. Луцьк: Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, 2023. №4. С. 87–92.
7. Ярошевська Л. В. Диригентсько-хорова підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва в умовах Нової української школи : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності музичне мистецтво. Миколаїв : «РАЛ-поліграфія», 2020. 333 с.

REFERENCES:

1. Bondar E. M. (2019). Artistic and stylistic synthesis as a phenomenon of modern choral creativity. [Artistic and stylistic synthesis of contemporary choral creativity]. Odesa: Astro-sprint [in Ukrainian].
2. Hetmanets N., Linenko A. (2021). Formation of leadership qualities in future teachers of the future art in the conductor-choral aspect on the example of the Odesa choral school. [Formation of leadership qualities in future teachers of future art]. *Innovative pedagogy: a scientific journal*. 37, 23–27 [in Ukrainian].
3. Martyniuk A. K. (2023). Conducting and choral performing skills of the future teacher of musical art: a textbook. [Conducting and choral performance skills of the future teacher of musical art]. Pereiaslav (Kyiv region): Dombrovskaya Y.M. [in Ukrainian].
4. Oleksyuk, O. M. (2006). Muzychna pedahohika. [Musical pedagogy]. Kyiv: KNUKIM [in Ukrainian].
5. Smirnova T. A. (2018). Horology (history, theory, methodology): a textbook. [Choral studies (history, theory, methodology)]. Kharkiv : NNPU, Fedorko [in Ukrainian].

6. Yarmolyuk O. V., Shkoba V. A., Stepaniuk A. V. (2023). Choral management as a component of training of applicants for professional higher education for professional activity. [Choral management as a component of the preparation of applicants for professional higher education for professional activity]. *Academic studies*. Series: Pedagogy. Lutsk: Municipal Institution of Higher Education "Lutsk Pedagogical College" of the Volyn Regional Council. 4, 87–92 [in Ukrainian].

7. Yaroshevska L. V. (2020). Conductor and choral training of a future teacher of musical art in the conditions of the New Ukrainian School: a study guide for students of higher educational institutions majoring in musical art. [Conducting and choral training of future teachers of musical art in the conditions of the New Ukrainian School]. Mykolaiv: RAL-Polygraphy [in Ukrainian].